

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА

Монографичния труд на тема "Музика и публики. Нови концепции за отвореност". Автор доц.д-р Милена Шушулова-Павлова на работа в НБУ участник в конкурса за професура в НБУ-София

ОТ

проф.д.н. Димитър Христов, композитор, музиковед,
педагог, общественик

Технически данни за монографията. Страници 515. Формат А-5. Съдържа 4 таблици, 3 схеми, 2 снимки, библиография с посочени 171 труда на български език, 72 – на латиница, 39 посочвания в сайтография, енциклопедични източници. Текстът е разпределен в Увод и Заключение, в 10 глави. Добавени са две големи анкети със студенти от НБУ и с колеги преподаватели от НБУ, като е добавен и синтезиран анализ на анкетите.

Биографични данни за доц.д-р Шушулова-Павлова. Тя е в прекрасна творческа възраст, изпълнена с енергия. Вече 15 години ръководи създавани от нея национални и международни проекти. Дълги години е начело на Департамент "Музика" в НБУ, като се утвърждава като разумен, внимателен администратор.

Силно впечатлен съм от нейната лична документация за професионалните ѝ изяви, подредена, изчерпателна, с вписани важни детайли и участници. Мнозина от нейните колеги могат да мечтаят за такава лична документация – и аз съм един от тях... – която изисква време и постоянство в изработването, което става ден след ден. Невероятно! Тази документация е най-важната характеристика за нея като организирана и подредена личност, като професионалист.

А сега по същество.

Първият въпрос, който ме занимава, е към коя научна област трябва да отнесе тази монография. Очевидно е: към музиковедното знание. Но това не е достатъчно. Монографията носи силни черти и подходи на социологията, а също и на педагогията, и на мениджмънта. Чрез първата глава внася и историческо познание за музика. Но тъкмо там тя отбелязва, че търси в историята социологически аргументи.

Монографията очевидно се съотнася и към социологията, но противно на разпространените днес практики никъде не поднася експериментални изследвания. Използва много корелации в цифрови изражения между понятия, но те са от други автори, за-

щитени от тях, които тя възприема като аргументи. В края на монографията си обаче тя въвежда двете анкети, като използва метода на швейцарския психолог и педагог Пиаже: съобщава от кого е взета анкетата и посочва изказаните от анкетирания мнения. Пиаже въвежда винаги социален и образователен статус на анкетирания от него, но при Шушулова това не е необходимо, тъй като студентите и колегите ѝ са публични личности с широко известна биография – особено това се отнася до втората анкета. После сумира двете анкети, като поставя нови акценти, търси нови разположения. Авторката е намерила оригинално решение, като например 42-та автори колеги във втората анкета поставя под индивидуални номера, на всички задава все един и същи въпрос и то в постоянен порядък. Така се пестят страници, могат да се съпоставят възгледи и да се следят различията в индивидуалните подходи. Тази втора анкета е много стойностна, тя може да се проследява и в дълбочина чрез допълнителни контакти с анкетираните, а участието на колеги от цялата страна дава по-пълна картина на ситуацията днес у нас. Анкетата със студентите ги оставя в анонимност, което предполага по-слаба достоверност.

И така, ще си позволя да отнеса тази обемиста монография към теоретичното музикознание със силен превес на теоретичния мениджмънт, както и към теоретичната социология. Дано авторката да се съгласи с мен.

Доцент д-р Шушулова предприема една изследователска стратегия, която искам веднага да подкрепя. Тя подлага на дефиниции всички основни понятия, с които борави в анализа си. Търси корените на термините, разплита съдържателността на тия понятия. Подобна тактика е необходима, защото така се ограничава съдържателността на понятията, извеждат се от предполагаема многозначност. При липса на дефинитивни практики всеки читател си представя съдържателността на понятията според своя личен опит, с това понятията започват да се разполагат в широки съдържателни полета и допускат взаимоотношения, които стават съмнителни в резултатите си. Благодарение на тази терминологична и понятийна стратегия текстът на монографията започва да се доближава до енциклопедичност. В този труд могат да се намерят важни данни за произхода, развитието и измененията на термини и понятия, текстът става много полезен за по-неопитни читатели, които нямат достатъчен личен опит в изследователско поведение. Движението на текста

към енциклопедичност се подсилва и от огромния брой описани практики в търсенето на нови публики или в създаването на нови такива. Така търсецията администратор може да намери за себе си онова, което му е необходимо и да задоволи своя глад за решения. Движението към енциклопедичност се усилва и от вмъкването на законодателни текстове, и от протоколи от заседания на високо управленско равнище, а кръгът на информацията се разширява до крайни граници на полезността.

Подчертавам: този текст ще се чете и от специалисти с разпростряна лична професионална подготовка, и от администратори с конкретни задачи, и от студенти с почни пълна липса на информация, които сега започват да се ориентират в терминологичните дебри на съвременността. Текстът разкрива полезност в много посоки, тук се вижда отговорността на доцент д-р Шушулова като педагог и мениджър.

Стана дума вече за това, че авторката извлича своите аргументи от огромен брой изследователи в различни научни области. Това поставя въпроса за нейния цитатен апарат. Ще се спра по-подробно върху тази проблематика.

Вижда се веднага огромната скорост, с която българското музиковедство се движи напред към най-нови изследователски резултати. Вижда се добрата осведоменост върху задгранични изследвания.

Ако преди 40 години в научните текстове се цитираха по повод и без повод ранният Маркс, Енгелс с "Диалектика на природата", Ленин с "Философските тетрадки", Сталин с мисли за езиковедството, то сега тези подходи на декларирана идеологичност напълно са отпаднали. Но заедно с това почти напълно са изчезнали и велики автори от античността, средновековието и ренесанса, от XVIII и XIX век. Няма ги Аристотел, Платон, Августин, Боетий и колко още, да не изброявам. Останали са Кант и Хегел. Ницше и Фройд. От автори, които в последните 1-2 десетилетия повтаряме като мантра, са останали Гадамер, Хабермас, Макс Вебер, от руските автори - Асафиев, Солертински, Конен, Лосев, Лотман. От българските автори е останал Стоян Джуджев, но са отпаднали Стоян Стоянов, Венелин Кръстев, Иван Хлебаров. Може би ще получа възражението, че това са автори от друго време, с друга мисловност, което наистина е така. Но майсторството на музиковеда е тъкмо в това да превърти калейдоскопа и да види стари мисли в нови значения, като извлече от тях полезното. Тези мисли засягат българското музиковедство и съвсем не са критика към доцент д-р Шушулова. Не!

Припомням, че в историята имаме велики композитори с вкус и

към словото. Такива композитори-мислители са Берлиоз, Лист Вагнер, Стравински и колко още други... У нас - Марин Големинов с "Към извора на българското звукотворчество" и "Зад кулисите на творческия процес". Е-е, в един труд не може да се вложи всичко, трябва избирателност и точно в тази избирателност е проблемът. Подборът на авторката убеждава.

Доцент д-р Шушулова цитира винаги позитивно, добронамерено, не обявява войни, не громи автори, което е още една полезна черта за най-новото ни музикознание.

Тук използвам случая, за да отправя критика към българския държавен стандарт за подреждане на цитираната библиография. Пример: "Хегел, Георг Вилхелм Фридрих. Естетика. Том I. Изд. БКП, София, 1967" (това е на стр.507). Добре, коректно е подредена библиографията. Но читателят ще остане с впечатлението, че Хегел е написал "Естетика, том I" малко преди 1967 и го е публикувал на български език в издателството на БКП. Чудесно! Ще рече, стандартът не е приспособен към трудове от по-близката или по-далечната история, не осведомява коректно, а подвежда читателя. Би трябвало да е така: "Хегел, Георг Вилхелм Фридрих. "Лекции върху естетика", на немски език, 1818-1827, български превод "Естетика. Том I". Изд. БКП, София, 1967." Така държавният стандарт ще даде възможност вярно да се осведоми читателят в случаите, когато се указват трудове, идващи от историята и социализирани в днешно време. Държавният стандарт не е съобразил подобни потребности.

Връщам се на заглавието на монографията. На корицата стои "Музика и публики". Допълнено е второ заглавие "Нови концепции за отвореност". Двете заглавия стоят върху вътрешните титулни страници.

Първото заглавие свързва две понятия: "музика" в единствено число и "публики" в множествено число. "Музика" в единствено число издава вярната стратегическа задача - музиката е една, тя е с цялостна публична задълженост, изпълнява разнообразни, но обединени функции в публичното пространство, може да се разглежда като единен обект и това има своите предимства: навлиза се в стратегическите предимства на музикалното присъствие. Понятието "публики" е в множествено число, защото това именно е задачата на изследването - да се ситуира, анализира и систематизира, почти да се индивидуализира състоянието именно на публиките в тяхното многообразие. Така се създава истински каталог на мениджърски решения, богат и разнообразен даващ храна за всяко организаторско усилие, а авторката има

огромен опит като ръководител на департамент в университет, тя самата е доказала своята отвореност към всякакви намерения, подкрепяла ги е и е подпомагала реализациите им. Сега споделя своя опит. Възхищаваме се на тези нейни качества! Наистина XXI век е век на отвореност, на всякакви и какви ли не представи за музикално присъствие, музиката днес се огъва, танцува с какви ли не стъпки в някакъв невъобразим в богатството си танц и съвременният мениджмънт трябва да отговори на тези бурни тенденции. Авторката се е качила на гребена на вълната и оперира със сигурност и находчивост в многообразието.

След като задачата за анализа на "публиките" е решен така сполучливо, започвам да се питам: идва ли време, в което ще започнем да говорим за "музики", за музики в множествено число по подобие на публики? Може би да. Може би не. Този въпрос не стои пред авторката и с право – нейното внимание е насочено към "публиките", а те са възможните "публики" за всички "музики", ако приемем това множествено число. С право тя оставя тази хипотеза за следващо изследване, което вероятно ще възбуди интереса ѝ, защото се отваря брод към нова проблематика, защото голямата музика не е тази на чалга-музиката, дигиталната музика не е тази на голямата музика. Вижда се разслояването на музикалния свят на различни слънца и галактики, а това е очарователно. Авторката има време – възрастово, имам предвид – да се заеме и с тази задача и при нейното трудолюбие и склонност към проникване в детайлите, такава нова задача почти сигурно ще даде резултати.

Като посвещава една от главите в изследването си на "музика и комуникация", като още първото изречение в тази глава гласи "музиката е комуникация", като превежда понятието комуникация с нов термин "общуване", което според нея е равно на комуникация, тя окончателно се откъсва от Ханслик, когото великолепно познава и цитира, и започва да търси духовното, осмисленото. Така тя създава научната основа на "практиките", които така богато и многообразно търси. Вярна позиция! Тя е възможна само при възгледа, че "музиката е комуникация".

Доцент д-р Шушулова задава един крайно провокативен въпрос – "Какво е публичен интерес?" и го поставя в заглавието на своята 5-та глава. Като сериозен учен тя търси аргументиран и – особено важно! – перспективен отговор. Това наистина е поведението на учения изследовател. Моята позиция на рецензент обаче е тази на индивидуалния оценител и това ми дава

подтик да въведа в своя текст шеговити нотки. Например. След като "музиката е комуникация", тогава всички заинтересовани от комуникацията ще обърнат поглед към музиката. Политиците преди избори, преди национални кампании търсят и въвлечат музиканти и колкото по-висока е тяхната известност, толкова по-високи са хонорарите им. Музикантството се разсложва на известни, ще рече – богати; и скромни – не искам да използвам дума, която може да обиди... – ще рече такива, които трудно преживяват. В комуникациите основни действащи лица са журналистите. Те пишат и оценяват. Най-лесното им поведение е да уловят характеристиките, които са на повърхността, т.е. парите. Великите изкарват огромни хонорари. Или, казано обратно, изкарващите огромни хонорари са великите. Получи се подмяна – на мястото на професионалните, естетическите, моралните критерии се вмъкнаха парите. Лесна оценка: големи пари, артистично величие! Публиката в зала България за симфонична музика я няма, макар че за пенсионери билетът е 8 лв.! За масовите концерти на Слави Трифонов билетите стигнаха до 500 лв. и отгоре – на черно! – изкупиха билетите за 2 часа, гордее се Слави Трифонов, но ги изкупиха тези, които ще ги продават на черно. Комуникаторите в медиите наблюдават "епадамиите" – прекрасен термин! – и възкликват: "Кой ходи на концерт? Бабите! Кой ходи на опера? Бабите!" А аз сега ще попитам: Кой ходи на концерт на Слави Трифонов? И ще отговоря неочаквано и оптимистично: ходят и тези, които утре ще влязат в зала България... На голямата музика... Симфоничната... А ако това не стане? Тогава горко ни.

Шегата е добър начин да приключи една сериозна рецензия. В шегата има винаги доза истина.

Като обобщение ще поднеса следната оценка. Трудът на доцент д-р Шушулова е огромен, изчерпателен, вълнуващ като проблематика и решения, интригуващ, силно позитивен, като оставя несъгласието на читателя, с когото обаче няма обратна връзка освен чрез социалните мрежи. Но не виждам поводи за несъгласие. Обхванатият обект на изследването е толкова огромен и изчерпателен, че на авторката не са ѝ достигнали повече от 500 страници. А за моята рецензия ми дават не повече от 9 страници. За да оценя, трябва все пак и нещо да преразкажа. А как се преразкажат 300 страници в 9 страници на рецензия? Невъзможно! За вас остава да се съгласите с моята току що изложена оценка от общ характер.

Авторката изминава мисловен път, който искам да припомня. Тръгва от историята, първа глава, заема се с медийната констелация и музикалните процеси след дигиталния обрат, глава втора, поставя проблема за комуникативността на музиката, глава трета, заема се с печатните медии и въпроса дали са IP или реклама, глава пета, достига до остро интересувашите я въпроси: техники за привличане на вниманието, добрите практики и политиките за привличане на нова публика, главите пет, седем и осем. Между тях прави опит да структурира музикалната публика – много труден опит, правен от толкова изследователи. Този мисловен път убеждава, нишките на разсъжденията се сплитат и разплитат, разклоняват и пресичат, създава се явен читателски интерес, текстът се възприема като увлекателен. Това е успех!

Научната стойност на труда е защитена.

Като изхождам от казаното, приемам, че трудът "Музика и публики" защитава своя автор и му дава основание да участва в конкурса за заемане на академичната длъжност професор в НБУ. Списъците от нейните публикации, публични изяви, активностите ѝ в музикалната ни действителност, дейността ѝ като ръководител на департамент "Музика" в НБУ са впечатляващи.

Ще гласувам за нейното професорско бъдеще!

Димитър Христов

София, 7 ноември 2015